Η έννοια της «Πιθανότητας»

3 ορισμοί

• Κλασσικός ορισμός

• Στατιστικός ορισμός

• Αξιωματικός ορισμός

Ορισμός της Πιθανότητας (Ι)

Κλασσικός Ορισμός (Laplace)

Πιθανότητα ενδεχομένου Α

$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)}$$

Ν(Α): πλήθος ευνοϊκών αποτελεσμάτων του ενδεχ. Α

Ν(Ω): πλήθος συνολικών αποτελεσμάτων του δ.χ. Ω

Ελλιπής ορισμός: ισχύει μόνο για

- <u>διακριτούς</u> χώρους, και
- <u>ισοβαρή</u> (*ισοπίθανα*) αποτελέσματα

Ορισμός της Πιθανότητας (Ι)

Κλασσικός Ορισμός
$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)}$$

Παραδείγματα

- <u>Πείραμα</u>: Ρίψη νομίσματος, δ.χ. $Ω = \{K, Γ\}$, A="Κορώνα", A={K} P(A) = N(A)/N(Ω) = 1/2

- <u>Πείραμα</u>: Ρίψη νομίσματος 2 φορές, δ.χ. Ω={ΚΚΚΓΓΚ) ΓΓ} Α="τουλάχ. 1 Κορώνα"={ΚΚ,ΚΓ,ΓΚ} **Ρ(Α)=**

Ορισμός της Πιθανότητας (Ι)

Κλασσικός Ορισμός
$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)}$$

Παραδείγματα

- <u>Πείραμα</u>: Ρίψη νομίσματος, δ.χ. $Ω = \{K, Γ\}$, A="Κορώνα", A={K} P(A) = N(A)/N(Ω) = 1/2
- <u>Πείραμα</u>: Ρίψη νομίσματος 2 φορές, $\delta.\chi.$ Ω ={ $KK,K\Gamma,\Gamma K,\Gamma \Gamma$ } A="τουλάχ. 1 Κορώνα"={ $KK,K\Gamma,\Gamma K$ } P(A)= $N(A)/N(\Omega)$ =3/4
- <u>Πείραμα</u>: Ρίψη ζαριού, δ.χ. $\Omega = \{1, 2, 3, 4, 5, 6\}$, $A = \text{``αριθμός'} > A\text{'`} = \{5, 6\}$, $P(A) = N(A)/N(\Omega) = 2/6$

Ορισμός της Πιθανότητας (ΙΙ)

Στατιστικός Ορισμός

Βασίζεται στην έννοια της *σχετικής συχνότητας* που υπολογίζεται μετά από *n* επαναλήψεις. Δηλ.

Εκτελούμε το πείραμα η φορές και υπολογίζουμε:

- *f_n(A)* πλήθος εμφανίσεων (*συχνότητα*) του ενδεχ. *A*
- $f_n(A)/n$: η σχετική συχνότητα τότε:

$$P(A) = \lim_{n \to \infty} \frac{f_n(A)}{n}$$

Ελλιπής όρισμός - περιορισμοί:

- υψηλό υπολογιστικό κόστος (ικανός αριθμός επαναλήψεων),
- εμπειρικός κανόνας (όχι αυστηρά μαθηματικός)

Ορισμός της Πιθανότητας (III)

Θεμελιώδης ορισμός της έννοιας πιθανότητας

Μέτρο πιθανότητας: ένας **κανόνας (μία συνάρτηση)** που καθορίζει σε κάθε ενδεχόμενο *Α* ενός δ.χ. Ω έναν αριθμό *P(A)* που ονομάζεται **πιθανότητα** για την οποία ισχύουν τα επόμενα *3* βασικά αξιώματα:

- (I). P(A) ≥ 0 (πιθανότητα μη αρνητικός αριθμός)
- (II). $P(\Omega) = 1$ (πιθανότητα του δ.χ. Ω σταθερή και ίση με 1)
- (III). $P(A \cup B) = P(A) + P(B)$ av $A \cap B = \emptyset$ δηλ av A, B aσυμβίβαστα

«ενδεχόμενα ως αντικείμενα ύλης με φυσική μάζα με μέτρο ίσο με την πιθανότητά»

$$(\Pi 1) \qquad P(A')=1-P(A)$$

<u>Απόδειξη</u>:

καθώς A, A' είναι ασυμβίβαστα ενδεχ. ($A \cap A' = \emptyset$) από αξίωμα III έχουμε

$$P(A \cup A') = P(A) + P(A')$$

Αλλά, $A \cup A' = \Omega$. Έτσι από αξίωμα ΙΙ , $P(\Omega) = 1$, παίρνουμε:

$$1=P(\Omega)=P(A\cup A')=P(A)+P(A')$$

 $(\Pi 2) P(A) \le 1$

<u>Απόδειξη</u>:

από το Π1 έχουμε P(A) = 1-P(A') ≤ 1, καθώς P(A') ≥ 0 (αξίωμα Ι)

Σημαντικό: Επομένως η πιθανότητα φράσσεται στο [0, 1]

$$0 \le P(A) \le 1$$

i (**∏3**)

$$P(\varnothing)=0$$

<u>Απόδειξη</u>:

$$P(\emptyset) = 1 - P(\emptyset') = 1 - P(\Omega) = 1 - 1 = 0$$

(Π4) Για n ενδεχόμενα ανά δύο ασυμβίβαστα, δηλ. $A_i \cap A_j = \emptyset \ \forall \ i,j \ i$ ισχύει

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_n) = P(\bigcup_{i=1}^n A_i) = P(A_1) + P(A_2) + \dots + P(A_n) = \sum_{i=1}^n P(A_i)$$

Απόδειξη:

- Για *n*=2 ισχύει από τον αξιωματικό ορισμό (αξίωμα ΙΙΙ).
- Έστω ότι ισχύει για *n=k* ασυμβίβαστα:

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_k) = P(\bigcup_{i=1}^k A_i) = \sum_{i=1}^k P(A_i)$$

• Θα αποδείξουμε ότι ισχύει για **n=k+1**:

Τα ενδεχόμενα $\bigcup_{i=1}^k A_i$, A_{k+1} είναι ασυμβίβαστα καθώς

$$\bigcup_{i=1}^{k} A_{i} \cap A_{k+1} = \bigcup_{i=1}^{k} (A_{i} \cap A_{k+1}) = \{ \}$$

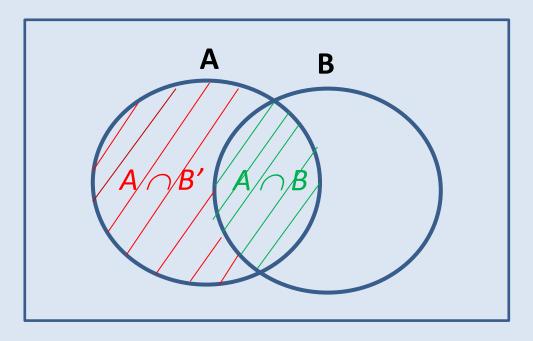
• Επομένως ισχύει:

$$P(A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_k \cup A_{k+1}) = P(\bigcup_{i=1}^k A_i) + P(A_{k+1}) = \sum_{i=1}^{k+1} P(A_i)$$

$$(\Pi 5) P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$$

Απόδειξη:

 $A = (A \cap B) \cup (A \cap B')$ ένωση 2 ασυμβίβαστων ενδεχομένων

$$(\Pi 5)$$
 $P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$

Απόδειξη:

 $B = (A \cap B) \cup (A' \cap B)$ ένωση 2 ασυμβίβαστων ενδεχομένων

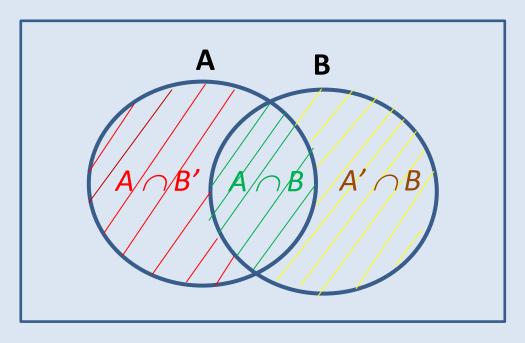
$$P(A) = P(A \cap B') + P(A \cap B)$$

Παρόμοια
$$P(B) = P(A' \cap B) + P(A \cap B)$$

$$(\Pi 5)$$
 $P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$

Απόδειξη:

 $A \cup B = (A \cap B) \cup (A \cap B') \cup (A' \cap B)$ ένωση 3 ασυμβίβαστων ενδεχομένων

$$(\Pi 5) P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$$

Απόδειξη:

 $A \cup B = (A \cap B') \cup (A' \cap B) \cup (A \cap B)$ ένωση 3 ασυμβίβαστων ενδεχομένων

$$P(A) = P(A \cap B') + P(A \cap B)$$

$$P(B) = P(A' \cap B) + P(A \cap B)$$

$$P(A \cup B) = P(A \cap B') + P(A' \cap B) + P(A \cap B)$$

$$|(\Pi 5)| P(A \cup B) = P(A) + P(B) - P(A \cap B)$$

Απόδειξη:

$$P(A) = P(A \cap B') + P(A \cap B) \Rightarrow P(A \cap B') = P(A) - P(A \cap B)$$

$$P(B) = P(A' \cap B) + P(A \cap B) \Rightarrow P(A' \cap B) = P(B) - P(A \cap B)$$

Αντικαθιστώντας προκύπτει το πόρισμα Π5

$$P(A \cup B) = \frac{P(A \cap B')}{P(A' \cap B)} + \frac{P(A' \cap B)}{P(A \cap B)} + P(A \cap B)$$
$$= P(A) + P(B) - P(A \cap B)$$

(Π6) Γενίκευση του Π5 για *n* ενδεχόμενα

$$P(\bigcup_{i=1}^{n} A_{i}) = \sum_{i=1}^{n} P(A_{i}) - \sum_{i < j} P(A_{i} \cap A_{j}) + \sum_{i < j < k} P(A_{i} \cap A_{j} \cap A_{k}) + \dots$$

$$+ (-1)^{n+1} P(A_{1} \cap A_{2} \cap \dots \cap A_{n})$$

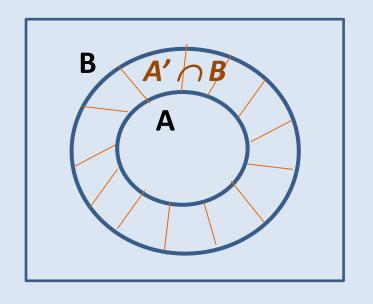
Ειδικά για **n=3 ενδεχόμενα Α, Β, C** έχουμε

$$P(A \cup B \cup C) =$$

$$= P(A) + P(B) + P(C) - P(A \cap B) - P(A \cap C) - P(B \cap C) + P(A \cap B \cap C)$$

$$(Π7)$$
. Av $A \subset B$ τότε $P(A) \leq P(B)$

<u>Απόδειξη</u>

$$P(B) = P(A' \cap B) + P(A) \ge P(A)$$

Σε διακριτούς δ.χ (discrete sample spaces)

Έστω δ.χ. $\Omega = \{a_1, a_2, ..., a_n\}$ αποτελούμενος από \boldsymbol{n} (ασυμβίβαστα) αποτελέσματα, δηλ. $P(a_i \cap a_i) = P(\varnothing) = 0$

Για ένα ενδεχόμενο $A=\{a_1, a_2, ..., a_k\}$ αποτελούμενο από k αποτελέσματα του Ω .

Τότε (από Πόρισμα Π4)

$$P(A) = P(a_1 \cup a_2 \cup ... \cup a_k) = P(a_1) + P(a_2) + ... + P(a_k)$$

Στην ειδική περίπτωση όπου έχουμε ισοπίθανα αποτελέσματα, δηλ. $P(a_i)=1/n$, τότε:

$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)} = \frac{k}{n}$$

όπου Ν(Α): πλήθος αποτελεσμάτων του ενδεχομένου Α.

Σε διακριτούς δ.χ (discrete sample spaces) (συν.)

<u>Παράδειγμα</u>

Έστω δοχείο με 10 αριθμημένες σφαίρες $\Omega = \{0, 1, 2, ..., 9\}$. Ορίζουμε τα ενδεχόμενα:

Α = "αριθμός σφαίρας περιττός" = {1, 3, 5, 7, 9}

Β = "αριθμός σφαίρας πολλαπλάσιο του 3" = {3, 6, 9}

 Γ = "αριθμός σφαίρας μεγαλύτερο του 5" = {6, 7, 8, 9}

• Υπολογισμός πιθανοτήτων: P(A), P(B), P(Γ), P(A∪B)

$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)} = \frac{5}{10} \qquad P(B) = \frac{N(B)}{N(\Omega)} = \frac{3}{10} \qquad P(\Gamma) = \frac{N(\Gamma)}{N(\Omega)} = \frac{4}{10}$$

Σε διακριτούς δ.χ (discrete sample spaces) (συν.)

<u>Παράδειγμα</u>

Έστω δοχείο με 10 αριθμημένες σφαίρες $\Omega = \{0, 1, 2, ..., 9\}$. Ορίζουμε τα ενδεχόμενα:

$$\Gamma$$
 = "αριθμός σφαίρας μεγαλύτερο του 5" = {6, 7, 8, 9}

$$A \cup B = \{1,3,5,6,7,9\}$$

$$A \cap B = \{3,9\}$$

Υπολογισμός πιθανοτήτων: P(A), P(B), P(Γ), P(A∪B)

$$P(A) = \frac{N(A)}{N(\Omega)} = \frac{5}{10} \qquad P(B) = \frac{N(B)}{N(\Omega)} = \frac{3}{10} \qquad P(\Gamma) = \frac{N(\Gamma)}{N(\Omega)} = \frac{4}{10}$$

$$P(A \cup B) = P(\{1,3,5,6,7,9\}) = \frac{N(A \cup B)}{N(\Omega)} = \frac{6}{10}$$

$$= P(A) + P(B) - P(A \cap B) = \frac{5}{10} + \frac{3}{10} + \frac{2}{10} = \frac{6}{10}$$

Σε συνεχείς δ.χ. (continuous sample spaces)

Υπάρχουν **άπειρα αποτελέσματα**. Τα ενδεχόμενα είναι συνεχής περιοχές του δ.χ. **Ω**. Η πιθανότητα είναι **ανάλογη του «όγκου» (volume)** που καταλαμβάνει η περιοχή στον δ.χ. **Ω**.

$$P(A) = \frac{vol(A)}{vol(\Omega)}$$

(υποθέτοντας ισοπίθανα αποτελέσματα ή αλλιώς ομοιόμορφους δειγματικούς χώρους)

Σε συνεχείς δ.χ. (continuous sample spaces)

Υπάρχουν **άπειρα αποτελέσματα**. Τα ενδεχόμενα είναι συνεχής περιοχές του δ.χ. **Ω**. Η πιθανότητα είναι **ανάλογη του «όγκου» (volume)** που καταλαμβάνει η περιοχή στον δ.χ. **Ω**.

$$P(A) = \frac{vol(A)}{vol(\Omega)}$$

Παραδείγματα

(1). Επιλογή αριθμού στο [0,2], ενδεχόμενο Α={x: 0.2<x<0.5}

$$P(A) = \mu \eta \kappa \sigma \varsigma(A) / \mu \eta \kappa \sigma \varsigma(\Omega) = 0.3 / 2 = 0.15$$

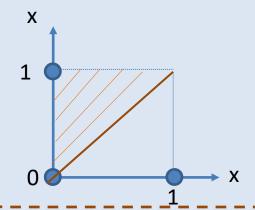
Σε συνεχείς δ.χ. (continuous sample spaces)

Υπάρχουν **άπειρα αποτελέσματα**. Τα ενδεχόμενα είναι συνεχής περιοχές του δ.χ. **Ω**. Η πιθανότητα είναι **ανάλογη του όγκου (volume)** που καταλαμβάνει μια περιοχή στον δ.χ. **Ω**.

$$P(A) = \frac{vol(A)}{vol(\Omega)}$$

Παραδείγματα

(2). Επιλογή σημείου στο [0, 1] x [0, 1], ενδεχόμενο $A = \{(x,y): 0 < x < y < 1\}$

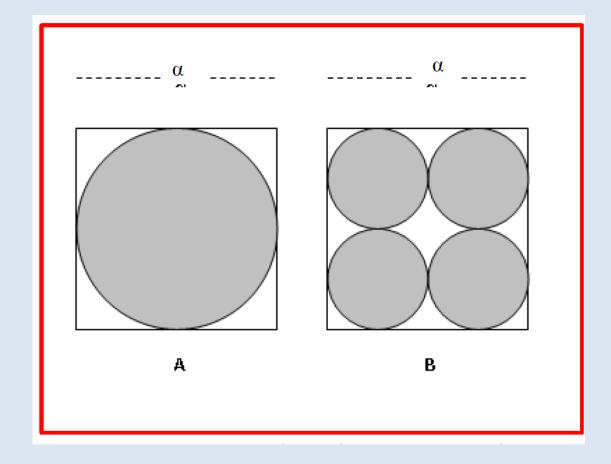

$$P(A)=E(A) / E(\Omega) = 1/2$$

Παράδειγμα 1

- Τρείς φίλοι που πηγαίνουν τακτικά στο γήπεδο πριν αγοράσουν εισιτήρια ρίχνουν ένα νόμισμα ο καθένας. Αν όλοι φέρουν το ίδιο αποτέλεσμα, τότε ο καθένας αγοράζει το εισιτήριό του. Αν ένας φέρει διαφορετικό αποτέλεσμα από τους άλλους δύο, τότε αυτός πληρώνει για τα τρία εισιτήρια. Σε άλλη περίπτωση δεν παρακολουθούν τον αγώνα!
 - (α) Ποια ή πιθανότητα ένας συγκεκριμένος να πληρώσει και για τα 3 εισιτήρια;
 - (β) Ποια η πιθανότητα **κάποιος από τους τρεις** να πληρώσει και για τα τρία εισιτήρια;
 - (γ) Ποια η πιθανότητα ο καθένας να αγοράσει το δικό του;
 - (δ) Ποια η πιθανότητα να μην παρακολουθήσουν τον αγώνα;

Παράδειγμα 2

• Σε ένα παιχνίδι με βελάκια ο παίκτης έχει να επιλέξει ανάμεσα σε δύο στόχους Α και Β. Με ποια επιλογή έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να πετύχει τον γραμμοσκιασμένο στόχο;

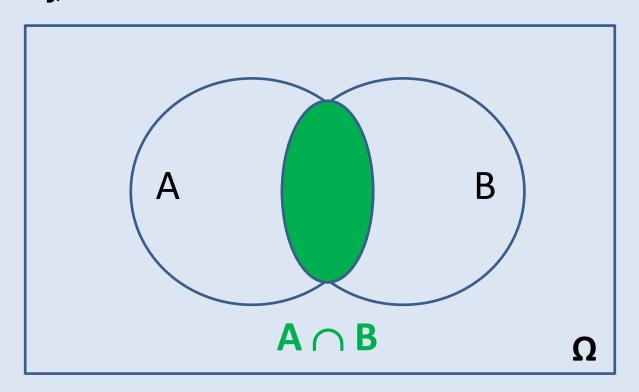
Δεσμευμένη (ή υπο-συνθήκη) Πιθανότητα (Conditional Probability)

- Συχνά μας ενδιαφέρει η συσχέτισή 2 ενδεχομένων *A* και *B*, δηλ. να δούμε το κατά πόσο η γνώση του ενός (π.χ. *B*) επηρεάζει τη πιθανότητα εμφάνισης του άλλου (π.χ. *A*).
- **P(A/B)**: δεσμευμένη ή υπο-συνθήκη πιθανότητα (conditional probability) να συμβεί το **A** υπό την γνώση (δοθέντος) του **B**.

$$P(A \mid B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} \quad \gamma \iota \alpha \quad P(B) > 0$$

$$P(A \mid B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} \quad \gamma \iota \alpha \quad P(B) > 0$$

"Η γνώση του \mathbf{B} σημαίνει ότι όλα τα αποτελέσματα του πειράματος περιορίζονται στο \mathbf{B} . Το \mathbf{A} συμβαίνει μόνο όταν το αποτέλεσμα βρίσκεται στη τομή τους, $\mathbf{A} \cap \mathbf{B}$."

Δεσμευμένη Πιθανότητα (συν.)

Παρατηρήσεις:

1. Av
$$A=B$$
 τότε $P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} = \frac{P(B \cap B)}{P(B)} = \frac{P(B)}{P(B)} = 1$

2. Αν A_1 , A_2 ασυμβίβαστα ενδεχόμενα (δηλ. $A_1 \cap A_2 = \emptyset$):

$$P(A_{1} \cup A_{2} \mid B) = \frac{P((A_{1} \cup A_{2}) \cap B)}{P(B)} = \frac{P((A_{1} \cap B) \cup (A_{2} \cap B))}{P(B)} = \frac{P(A_{1} \cap B) + P(A_{2} \cap B)}{P(B)} = \frac{P(A_{1} \cap B)}{P(B)}$$

3. Ισχύει ότι
$$P(A'|B) = 1 - P(A|B)$$

Πολλαπλασιαστικός τύπος

 $P(A \cap B) = P(A,B)$: από-κοινού πιθανότητα (*joint probability*) να συμβαίνουν ταυτόχρονα 2 ενδεχόμενα.

$$P(A \mid B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} \Longrightarrow P(A \cap B) = P(A \mid B)P(B)$$

Πολλαπλασιαστικός τύπος

$$P(A \cap B) = P(A,B) = P(A \mid B)P(B)$$

<u>Ερμηνεία</u>

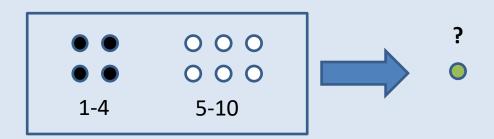
Για να ισχύουν ταυτόχρονα τα A και B θα πρέπει να ισχύει ένα από τα 2 (το B $\hat{\eta}$ το A) και, εφόσον ισχύει αυτό, να ισχύει και το άλλο $(\pi.\chi. A)$.

$$P(A \cap B) = P(A \mid B)P(B)$$

$$P(B \mid A)P(A)$$

1) Από δοχείο με 4 Μαύρες $\{1,2,3,4\}$ και 6 Λευκές $\{5,6,7,8,9,10\}$ σφαίρες επιλέγουμε μία σφαίρα και σημειώνουμε χρώμα και αριθμό. Ορίζουμε τα ενδεχόμενα: A= σφαίρα Μαύρη", B= αριθμός ζυγός", $\Gamma=$ αριθμός >5". Να υπολογίσετε τις πιθανότητες P(A|B) και $P(A|\Gamma)$.

Λύση

$$A=\{1,2,3,4\}$$
 , $B=\{2,4,6,8,10\}$, $\Gamma=\{6,7,8,9,10\}$, $A\cap B=\{2,4\}$, $A\cap \Gamma=\varnothing$

$$P(A|B) = P(A \cap B) / P(B)$$

$$P(B) = 5/10$$
, $P(A \cap B) = 2/10$

$$P(A|B) = 2/5$$

$$P(A|\Gamma) = P(A \cap \Gamma) / P(\Gamma)$$

$$P(\Gamma) = 5/10$$
, $P(A \cap \Gamma) = 0$

$$P(A|\Gamma)=0$$

2) Η πιθανότητα να ζήσει ένας άντρας τουλάχιστον 70 έτη είναι 0.85, ενώ τουλάχιστον 75 έτη είναι 0.80. Αν επιλέξουμε έναν άντρα 70 ετών, ποια ή πιθανότητα να ζήσει τουλάχιστον επιπλέον 5 έτη?

Λύση

Ορίζουμε Α="ηλικία ≥ 70" και Β=" ηλικία ≥ 75"

Δίνεται ότι P(A)=0.85 και P(B)=0.80

Ζητείται: Ρ(Β | Α) - δεσμευμένη πιθανότητα

 $P(B|A) = P(A \cap B) / P(A)$

Υπολογίζουμε: $P(A \cap B) = P(B) = 0.75$

επομένως P(B|A) = P(B)/P(A) = 80/85 = 16/17

3) Ένας φοιτητής επιλέγει ένα από δύο μαθήματα επιλογής, Α και Β, ρίχνοντας ένα νόμισμα (τυχαία). Εκτιμά ότι η πιθανότητα να περάσει με την πρώτη το μάθημα Α είναι διπλάσια από την αντίστοιχη του μαθήματος Β, Ποια είναι η πιθανότητα να περάσει το μάθημα Β με την πρώτη;

4) Πολυκατάστημα μελέτησε τις αγοραστικές συνήθειες των πελατών
του για 3 προϊόντα και πήρε τον διπλανό πίνακα.
Να υπολονιστούν οι πιθανότητες:

- Να υπολογιστούν οι πιθανότητες:
- i) Να αγοράσει τα β και γ δεδομένου ότι αγόρασε το α
- ii) Να αγοράσει το β ή το γ δεδομένου ότι αγόρασε το α
- iii) Να αγοράσει το *α* δεδομένου ότι αγόρασε τουλάχιστον ένα από τα *β* και *γ*

Προϊόν	Ποσοστό
α	15 %
в	25 %
γ	38 %
α & β	7 %
α & γ	10 %
β&γ	8 %
~ 2. B 2. u	2 %

- 5) Έστω 2 ενδεχόμενα Α, Β για τα οποία γνωρίζουμε ότι *P(A)=0.2, P(B)=0.4* και *P(A∩B)=0.1.* Να υπολογιστούν οι πιθανότητες να συμβεί:
 - (α) τουλάχιστον ένα από τα Α, Β
 - (β) ακριβώς ένα από τα Α, Β,
 - (γ) κανένα από τα Α, Β

6) Σε μία επαρχιακή πόλη κυκλοφορούν τρεις τοπικές εφημερίδες E₁, E₂ και E₃. Τα ποσοστά της αναγνωσιμότητάς τους στο σύνολο των κατοίκων της πόλης δίνονται από τον επόμενο πίνακα:

Ανάγνωση	E_1	E_2	E_3	$E_1 \& E_2$	E ₁ & E ₃	$E_2 \& E_3$	$E_1\&E_2\&E_3$
Ποσοστό(%)	20	18	12	9	4	3	2

Αν επιλέξουμε τυχαία έναν κάτοικο της πόλης, να υπολογιστεί η πιθανότητα των παρακάτω ενδεγομένων:

A₁: «ο κάτοικος διαβάζει τουλάχιστον μια από τις εφημερίδες»,

A2. «ο κάτοικος διαβάζει τουλάχιστον δύο από τις εφημερίδες»,

Α₃: «ο κάτοικος διαβάζει ακριβώς 2 από τις εφημερίδες»,

Α₄: «ο κάτοικος να διαβάζει την Ε₁ εάν είναι γνωστό ότι διαβάζει ακριβώς 2 εφημερίδες».

- 7) Έστω δοχείο με 10 σφαίρες **4M** και **6Λ**. Επιλέγουμε διαδοχικά 2 σφαίρες. Να υπολογίσετε τις πιθανότητες των παρακάτω ενδεχομένων:
 - α) « 1^{η} σφαίρα Μ και 2^{η} σφαίρα Λ»
 - β) «1 $^{\eta}$ >> Λ και 2^{η} >> M»
 - γ) «1 $^{\eta}$ >> Λ και 2 $^{\eta}$ >> Λ »
 - δ) «1 $^{\eta}$ >> M και 2 $^{\eta}$ >> M»

